

Encyclopædica Britannica;

ELLER, ET ANTAL

FREMSTILLINGER

OM

de fkiønne og nyttige

V I D E N S K A B E R,

I HVILKE DISKURSER

diverse Phænomeners

BESKRIVELSER & FORKLARINGER gives

TILLIGE MED

adskillige befunderlige og færdeeles OBSERVATIONER, ^{o^a}
i Øst og Vest

ILLUSTREREDE MED XXV TIL DEELS COLOREREDE AFBILDNINGER.

Udgivne af en KREDS af DANNEQVINDER paa AMAGER.

I FORELØBIG EET VOLUMEN.

VOL. I.

HAFNIÆ.

Trykt for R. MÓSESDÓTTIR og J. LOUIS-JENSEN
Og folgt af FLORIAN GRAMMEL, i hans Tryk-Comptoir, Nialsgade.

MMVII

*Festskrift til
Britta Olrik Frederiksen
i anledning af hendes 60-årsdag
den 5. december 2007*

*ved
Florian Grammel, Jonna Louis-Jensen og Ragnheiður Mósedóttir*

Copyright © 2007 forfatterne

Første oplæg i fire eksemplarer 5. december 2007

Anden noget forbedrede elektroniske udgave 2007
http://nfi.ku.dk/publikationer/encyclopaedica_brittanica/

ISBN 978 87 992447 0 6

Sat med "Andron Corpus" af Florian Grammel

Første oplægs indbinding ved

Sille Bræmer Enke, Natasha Fazlić og Mette Jakobsen

BRITTAS MANGE NAVNESØSTRE

OM BRUGEN OG UDVIKLINGEN AF
PIGENAVNET BIRGITTA I DANMARK

BIRGIT EGGERT

Pigenavnet *Birgitta* tilhører den mængde af helgennavne som i middelalderen hurtigt overtog fornavnescenen fra vikingetidens nordiske navne. Siden middelalderen har *Birgitta* udviklet sig til utallige navneformer som er udtryk for sproglige forenklinger og afkortninger af navnet, og der er dannet kortformer og kæleformer af navnet. Vi har også indlånt en del pigenavne som i andre sprog er tilsvarende udviklinger eller dannelser af *Birgitta*.

De tidligste forekomster i Danmark

Det ældste belæg vi har på navnet er fra det 12. århundrede hvor vi møder formen *Brigida*. Brigida var en irsk helgeninde, abbedisse af Kildare, som døde omkring 524, og hun var almindelig kendt over hele Danmark i middelalderen (DgP). I irsk har navnet formen *Birgit* som også kendes i vestnordisk. Den oldtyske form er *Brigida*, og den anses for at være en latinisering af det irske *Brigit* (DgP), og det er altså denne latiniserede form som først er kommet til Danmark. Der findes imidlertid kun nogle enkelte danske belæg på denne form

af navnet, for den afløstes i 1400-tallet af formen *Birgitta* som blev meget mere udbredt.

I fornsvensk findes formerne *Birgitta* og *Brigitta*. Formen *Birgitta* er opstået ved metatase af det ældre *Brigitta*, som også kendes i vestnordisk. Den danske form af navnet er *Birgitte* hvis ældste belæg er fra 1334 (DgP). Der findes dog først sikre danske eksempler på navnet omkring år 1400. Herefter bliver navnet meget populært hvilket uden tvivl skyldes den svenske helgeninde Birgitta som levede fra 1303 til 1373. På Birgittas helgendag d. 7. oktober blev hun fejret med en særlig fest i Lund, København og Roskilde (DgP).

Birgitte udvikledes (assimileredes) hurtigt til for eksempel *Birritte* (15. årh.) som i 16.–17. århundrede blev synkoperet til den nydanske form *Birte*. I Østdanmark fik vi former som *Byritte* og *Børte* med labialisering af vokalen i første stavelse (DgP).

Første halvdel af 1800-tallet

I dansk udvikledes *Birgitta* til en række forskellige navneformer, og disse former levede videre som selvstændige navne i de følgende århundreder. Nogle folketællinger fra første halvdel af 1800-tallet kan fortælle os hvordan brugen af forskellige af disse navneformer blev benyttet på den tid. Folketællingerne fra 1801 (FT 1801) og 1845 (FT 1845) er blevet digitaliseret, og derfor er det blevet muligt at se udbredelsen af navnene i hele Danmark på den tid.

I figur 1 findes de navne der med god ret kan regnes som udviklinger eller dannelser af *Birgitta*. Her kan vi se at *Birte* i 1801 og 1845 var den mest udbredte af navneformerne, efterfulgt af *Birgitte*. Begge disse navne stiger i antallet af navnebærere i tiden mellem 1801 og 1845. Mindre udbredte var *Brigitta*, *Birgitta*, *Birta* og *Berit* som

	FT 1801	FT 1845
Birte (/ Bierte/Bierthe/Birde/Birgthe/ Birhte/Birteh/Birthe/Birthæ/Birtte/Børthe)	8815	9737
Birgitte (/Bergethe/Bergette/Bergite/ Bergithe/Bergitte/Bergitthe/Birghite/ Birgite/Birgithe/Birgithæ/Birgitthe/Birtgitte)	2054	2545
Brigitta (/Bregitha/Bregitta/Brigitha/ Brigitha/Brigritta)	251	61
Birta (/Birtha)	139	50
Birgitta (/Bergitha/Bergitta/Birgita/Birgitha/)	129	59
Berit (/Bereth/Berret/Berrit/Birred/ Birret/Birreth)	104	14
Birritte (/Berethe/Berette/Berithe/Berrethe)	42	3
Brigitte (/Bregitte)	22	23
Gitte (/Gide/Giede/Githe)	21	39
Britte (/Brede/Brite/Brithe)	18	5
Birgit (/Bergith/Bergitt/Birget/Birgith/Birgitt)	16	17
Britta (/Britha)	3	4
afledninger på -ine (Birgine/Birhine/Birtine)	2	12
Gitta	0	3

Figur 1: Antal navnebærere af udviklinger af pigenavnet Birgitta der blev benyttet som første fornavn i henholdsvis 1801 og 1845 (ansført efter hyppighed i 1801). Tallene repræsenterer summen af flere forskellige stavemåder af samme navneform. I figuren er en normalform anført med fed og i parentes er tilføjet de andre stavemåder som tallene gælder.

alle havde væsentligt færre navnebærere i 1845 end de havde i 1801. De øvrige navneformer i figur 1 er svagt repræsenterede. *Birgit* og *Brigitte* holdt sig dog stabilt i tiden mellem de to folketællinger. To navneformer, *Birritte* og *Britte*, som er svagt repræsenterede i 1801, forsvinder imidlertid næsten helt i tiden mellem 1801 og 1845. *Gitte* stiger i brug mellem 1801 og 1845, mens *Britta*, *Gitta* og afledninger på *-ine* så småt er begyndte at komme i brug.

Begyndelsen af det 21. århundrede

Det er ikke alle de mange forskellige stavemåder af navneformerne i figur 1 som har overlevet frem i dag. Omvendt er der nye stavemåder og navneformer som er kommet til siden midten af 1800-tallet. På familiestyrelsens liste over godkendte pigenavne (FamStyr 7/9 2007) findes der således i dag en lang række navne der kan regnes som navne der udspringer af helgenindenavnet *Birgitta*. I parentes angives antallet af personer som ifølge Danmarks Statistik bar de pågældende navne som første fornavn den 1. januar 2007 (Dst 2/10 2007)¹.

Naturligvis findes den svenske grundform *Birgitta* og den danske form *Birgitte* på listen over godkendte pigenavne. De er godkendt med stavemåderne *Birgita* (8), *Birgitha* (19) og *Birgitta* (316) samt *Bergitte* (10), *Birgithe* (103), *Birgitte* (15507) og *Birgitthe* (9). Ved søgning på Danskernes Navne (DanNavn) viser det sig dog at omtrent en fjerdedel af dem som bærer navnet i stavemåden *Birgitta* er født i Sverige, mens cirka halvdelen som staver deres navn *Birgithe* er født

¹ Ved 0, 1 eller 2 navnebærere opgiver Dst af hensyn til registerlovgivningen ikke det eksakte antal, men anfører at der er under tre navnebærere. Denne oplysning gengives i teksten med (–) efter det pågældende navn.

i Grønland. Som varianter af middelalderens assimilerede form *Birritte* findes stavemåderne *Berete* (8), *Berethe* (–) og *Berite* (–). Denne navneform har også varianter på *-a* som er godkendt i stavemåderne *Berita* (–) og *Birita* (28). Denne navneform er altså temmelig sjælden i Danmark, hvilket understreges af at hovedparten (ca. 88 %) af dem som bærer det i stavemåden *Birita* er født på Færøerne (DanNavn). Den nydanske udvikling *Birte* findes også i flere forskellige stavemåder: *Birde* (25), *Birte* (6814), *Birthe* (23023) og *Birtthe* (–), og også her er der en variant som ender på *-a*: *Birta* (81) og *Birtha* (484). Udbredelsen af navnet *Birta* skyldes måske påvirkning af og/eller sammenblanding med det tyske navn *Berta* (MLN s. 59). Det viser sig i øvrigt at omkring halvdelen af dem som bærer navnet i stavemåden *Birtha* er født i Østjylland (DanNavn). Af andre forkortede former af *Birgitta* kan nævnes *Berit* og *Birgit*. *Berit* findes i hele Norden, og i Danmark er det godkendt i formerne *Bereth* (–), *Berit* (5273), *Berith* (348) og *Berrit* (60). Sandsynligvis skal de godkendte navne *Birit* (13), *Birith* (5), *Birret* (8) og *Birrit* (15) også regnes med her. *Birgit* er en tysk og dansk forkortet form af *Birgitta* (MLN s. 59) og er godkendt i formerne *Birgit* (22763), *Birgith* (794), *Birgitt* (26) og *Birrgit* (–). På den godkendte liste findes også sjældnere navneformer som *Bjorgitte* (–) og *Bjørgit* (5) samt afledningerne *Birthine* (3) og *Birtine* (–).

Det velkendte pigenavn *Gitte* er en kortform eller kæleform som er dannet ved at første stavelse i *Birgitte* er faldet bort som følge af at navnet har tryk på anden stavelse. Navnet er godkendt med stavemåderne *Gete* (6), *Gethe* (6), *Gette* (3), *Githe* (20) og *Gitte* (23598). Det findes også i varianterne *Gitta* og *Gitt* som er godkendt i stavemåderne *Getha* (5), *Gida* (–), *Gidda* (–), *Gita* (108), *Githa* (246) og *Gitta* (292) samt *Git* (8), *Gith* (3) og *Gitt* (5). Sjovt nok er stavemåden *Getha* i løbet af 1900-tallet kun brugt på Sjælland og de syd for

liggende øer, og stavemåden *Githa* er kun sjældent benyttet uden for 1960'erne (DanNavn). En moderne kæleform er *Bitten* (1619) som nok skyldes et samspil med adjektivet *lillebitte* (MLN s. 60).

Blandt udenlandske former har vi den franske form *Brigitte* som i dansk også findes med endelsen *-a* samt i en form uden endelsesvokal som sandsynligvis skal ses som en dansk gengivelse af den franske udtale af navnet. Den franskpåvirkede navneform er godkendt med stavemåderne *Brigita* (9), *Brigitha* (4), *Brigitta* (73) og *Brigitt* (4) samt naturligvis *Brigitte* (367). Sjovt nok er mange af dem som bærer navnet i formerne *Brigitta* (ca. 10 %) og *Brigitte* (ca. 33 %) faktisk født i Tyskland (DanNavn). Fra svensk har vi kortformerne *Britt* og *Britta* som begge har været populære i Danmark igennem 1900-tallet. De er godkendt i formerne *Brit* (550), *Brith* (122) og *Britt* (3067) samt *Brita* (979), *Britha* (166) og *Britta* (6981). Vi har også fået den engelske udgave af *Birgitta* (/Brigida/Brigit) i form af navnet *Bridget* (21) og de dertil dannede kælenavsformer *Briddi* (–) og *Briddie* (5). Mange (ca. 70 %) af dem der i Danmark bærer navnet *Bridget* er – ikke overraskende – født i Irland og i Storbritannien (DanNavn).

Afrunding

Birgitta kan altså betragtes som “moder” til de 22 navne fordelt på 63 forskellige stavemåder som har fundet vej frem til listen over godkendte pigenaavne som uden videre kan benyttes i dag. D. 1. januar 2007 var der i alt 112.396 navnesøstre der som første fornavn bar et af disse navne som skyldes middelalderens *Birgitta*.

Det er ikke alle de forskellige udviklinger og stavemåder som har været lige udbredte, og nogle har været væsentligt mere populære på nogle tidspunkter end på andre. I første halvdel af 1800-tallet var der

Birthe	29.862	Gitta	651	Berete	8
Gitte	23.633	Birtha	565	Bjørgit	5
Birgit	23.583	Brigitte	367	Briddie	5
Birgitte	15.629	Birgitta	343	Brigitt	4
Britta	8.126	Brigitta	86	Birthine	3
Berit	5.722	Birita	28	Bjørgitte	–
Britt	3.739	Bridget	21		
Bitten	1.619	Git	16		
I alt					112.396

Figur 2: Antal navnebærere af godkendte udviklinger af pigenavnet Birgitta der blev benyttet som første fornavn d. 1. januar 2007 (anført efter hyppighed). Tallene angiver summen af de forskellige stavemåder af samme navneform som er nævnt i teksten, her angivet med den hyppigst forekommende stavemåde.

i øvrigt færre forskellige navneformer, dannet af *Birgitta*, i brug, men der var til gengæld en tendens til at benytte flere forskellige stavemåder af de enkelte navneformer.

Birte/Birthe er mest udbredt både i første halvdel af 1800-tallet og i begyndelsen af det 21. århundrede. Men *Birgitte* som var nummer to på frekvenslisten fra første halvdel af 1800-tallet, er røget ned på en fjerdeplads i 2007. Her er det nemlig blevet overhalet af *Gitte* og *Birgit* som begge kun sjældent blev brugt i første halvdel af 1800-tallet. Som nummer fem på listen fra 2007 finder vi *Britta* som kun undtagelsesvis blev benyttet i Danmark i første halvdel af 1800-tallet. Det er altså en navneform som er vokset betydeligt i popularitet i de ca. 150 år der er mellem de to tidsnedslag som tallene bygger på.

Litteratur

- DanNavn = *Danskernes Navne*. Navnebase med alle registrerede i CPR d. 1. januar 2005:
<http://www.danskernesnavne.navneforskning.ku.dk/Personnavne.asp>
- DgP = *Danmarks gamle Personnavne*. 1. Fornavne. Udgivet af Gunnar Knudsen, Marius Kristensen og Rikard Hornby. København 1936–1948.
- Dst = Danmarks Statistiks navnesider på internettet: www.dst.dk/navne
- FamStyr = Familiestyrelsens navnesider på internettet:
www.famliestyrelsen.dk/navne
- FT 1801 = Database over folketælling i Danmark i 1801. Fra Dansk Demografisk Database hos Dansk Data Arkiv under Statens Arkiver (<http://ddd.dda.dk/>)
- FT 1845 = Database over folketælling i Danmark i 1845. Fra Dansk Demografisk Database hos Dansk Data Arkiv under Statens Arkiver (<http://ddd.dda.dk/>)
- MLN = Michael Lerche Nielsen, 2006: *Hvad skal barnet hedde?* 16. udgave. København.